

Фінанси і банківська справа

УДК 336.71:336.02(477)

В.О. Джулай

Антикризове управління в банківському секторі економіки України

Проаналізовано передумови забезпечення стійкого функціонування банківського сектора економіки та обґрунтовано систему підходів до формування механізмів антикризового управління шляхом дослідження головних чинників, що впливають на стан банківської системи України.

Ключові слова: антикризове управління, стійкість банківського сектора, механізм антикризового управління, антикризовий потенціал.

Питання забезпечення фінансової стійкості банківського сектора економіки в даний час постало перед Україною особливо актуально. Різні аспекти антикризового управління в банківській системі постійно перебувають у полі зору як дослідників, аналітиків, так і банківських фахівців. Зумовлено це, перш за все, швидкими темпами глобалізації економічних і політичних відносин між країнами. Під впливом нових інформаційних і фінансових технологій виник самостійний, фактично не підконтрольний державним кордонам транснаціональний капітал, що спирається на ринки європейських та американської валют, систему транснаціональних банків, які забезпечують миттєві перетоки капіталу, що становить загрозу порушення стійкості або навіть руйнування доволі стійких фінансових систем.

Сучасна гео економічна ситуація вимагає розробки принципово нових стратегій, оскільки банківська система України вже використовується для створення інфраструктури з обслуговування грошово-кредитних і виробничо-інвестиційних комплексів глобальної економіки. В зв'язку з цим зростає важливість розробки та обґрунтування таких механізмів управління в банківському секторі, які б дали змогу мінімізувати можливість виникнення фінансових криз та забезпечити фінансову стійкість банківської системи.

Проблемам становлення і розвитку банківської системи України, у т. ч. й антикризового управління, присвячено роботи сучасних українських вчених О. Барановського, А. Гальчинського, В. Геєця, А. Гриценка, Б. Кваснюка, В. Лісницького, А. Чухна, О. Яременка. Серед російських та західних дослідників слід назвати А. Архипова, А. Городецького, Є. Олейнікова, О. Рогову.

Найбільш інтенсивні й змістовні дослідження проблем антикризового управління були проведені на мікрорівні. Однак багато питань щодо забезпечення стійкості банківської системи залишаються недостатньо дослідженими. Так, зокрема, недостатньо визначено саме поняття «антикризового управління в банківському секторі», потребує теоретичного обґрунтування концепція формування механізмів антикризового регулювання і забезпечення стійкого функціонування й розвитку вітчизняної банківської системи.

Метою даної статті є обґрунтування та розроблення теоретичних і методологічних підходів до формування механізмів попередження та регулювання кризових явищ шляхом дослідження головних чинників, що впливають на рівень фінансової стійкості банківської системи України.

© В. О. Джулай, 2008.

Аналіз економічної літератури, присвяченої характеристиці економічного змісту поняття антикризового управління в банківському секторі, дає можливість зробити висновки, що безпосереднє визначення його економічної сутності наводиться досить рідко.

Так, російські економісти А. Б. Крутик та А. І. Муравйов під антикризовим управлінням розуміють систему заходів з попередження банкрутства, зокрема, управління в умовах ризику [1, с. 24].

За визначенням В.О. Василенко, антикризове управління – це управління, в якому поставлено певним чином передбачення небезпеки кризи, аналіз її симптомів, заходів із зниження негативних наслідків кризи і використання його факторів для наступного розвитку [2, с. 23].

Дещо інший підхід до розуміння антикризового управління запропоновано в зарубіжній літературі. Так, німецький економіст Р. Келлер дає наступне визначення антикризового управління – це особлива форма управління, пріоритетним завданням якого є попередження чи подолання всіх процесів, які здатні створити суттєву загрозу для життєдіяльності системи чи навіть унеможливити її функціонування [3, с. 75].

С. Крейтмайер виділяє антисипативне (попереднє) антикризове управління, що здійснюється в разі існування потенційної загрози кризи, превентивне – за наявності симптомів латентної кризи, та реактивне – реалізується в умовах глибокої кризи [4, с. 115].

Різномісний характер наведених визначень не дозволяє механічно накласти і перенести їхню сутність на банківський сектор, оскільки на стійкість банківської системи впливають як ендогенні, так і екзогенні чинники.

До основних суб'єктів, що діють у рамках загального механізму антикризового управління, можна віднести: центральний банк, комерційні банки, державні органи, що регламентують функціонування банківської системи взагалі, і ті, що пов'язані з організацією роботи фінансових ринків, а також органи міжнародного фінансового співробітництва.

Тож беручи це до уваги, наведемо власне визначення антикризового управління не лише виходячи зі специфіки банківської діяльності, а й використовуючи базові положення теорії стійкості, рівноваги і руху функціональних систем. Під *антикризовим управлінням в банківському секторі* слід розуміти комплекс заходів, що дають системі можливість нейтралізувати дію дестабілізуючих чинників та повернути стан рівноваги, за умови дотримання коливань основних параметрів функціонування банківської системи в межах області, забезпечують її стійкість і стабільність. Для здійснення впливу на банківську систему з метою підтримання її стійкості центральний банк може використовувати практично весь наявний спектр методів та інструментів грошово-кредитної політики (рис. 1).

Аналіз наявних підходів щодо визначення економічної сутності антикризового управління передбачає виокремлення його об'єкта, суб'єктів та встановлення взаємозв'язків між ними. Як об'єкт можуть виступати окремі компоненти банківської системи – банки, фінансово-банківські та промислово-банківські групи, банківська інфраструктура, а також банківська система в цілому на національному та світовому рівнях.

Суб'єктами антикризового управління в умовах ринкової економіки є, по-перше, безпосередньо фінансово-кредитні організації, які впливають на функціонування власної системи безпеки, по-друге, державні міністерства та відомства, а також Національний банк України, які координують діяльність та розвиток банківської системи, в т. ч. й регулюють систему механізмів забезпечення стійкості банківської системи.

Рис. 1. Структура системи антикризового управління в банківському секторі

Між об'єктом та суб'єктами антикризового управління формуються різного роду механізми, які забезпечують безпеку функціонування як усієї системи, так і окремих її компонентів, що регламентується законодавством і безпосередньо нормативними актами НБУ. Незважаючи на низку наукових досліджень, спрямованих на підвищення стійкості банківської системи, актуальним залишається визначення сутності механізмів її забезпечення.

Поняття «механізм» використовується в значенні спеціальних заходів, що будуються за системним принципом. Під економічним механізмом розуміють сукупність організаційних структур, конкретних форм і методів управління, а також правових норм, за допомогою яких реалізуються діючі в конкретних умовах економічні закони та здійснюється процес відтворення [5, с. 235].

Таким чином, в узагальненому вигляді механізм антикризового управління може бути представлений як сукупність зовнішнього і внутрішнього механізмів. При цьому зовнішній механізм включає діяльність центральних органів, що мають вплив на: а) стійкість банківської системи в цілому; б) стійкість окремих комерційних банків та інших фінансово-кредитних організацій, що мають зв'язок з банківською системою; в) стан і динаміку розвитку грошової системи, фондового та валютного ринків.

Внутрішній механізм включає діяльність Національного банку, що впливає на: а) стабільність банківської системи через специфічні важелі впливу та контролю;

б) діяльність комерційних банків, шляхом розроблення методик внутрішнього аналізу та здійснення заходів, спрямованих на підвищення стійкості та надійності банківських установ системи.

Поряд із зовнішнім та внутрішнім механізмами окремо можна виділити процеси самоорганізації в банківській системі шляхом створення банківських бізнес-асоціацій, що також значною мірою впливають на її функціонування та за необхідності можуть використовувати власні важелі антикризового управління для підтримання стійкості в банківському секторі.

Враховуючи необхідність і достатність зазначених положень, систему реалізації антикризового управління можна розглядати через призму наступних підходів (рис. 2).

Дуалістичний підхід до реалізації антикризового управління в банківському секторі формується шляхом дослідження ризиків і потенційних можливостей розвитку. Банківський сектор володіє внутрішніми (фінансовий і управлінський потенціал), а також зовнішніми (потенціал ринкового середовища) резервами, але цілі їх використання можуть бути різними. Так, зниження ризиків загроз банківської діяльності, мобілізація ресурсів для виходу з кризи – це антикризовий потенціал. Досягнення більш високих кількісних показників діяльності і структурних якісних змін – це потенціал зростання (рис. 3). Очевидно, що антикризовий потенціал характеризується наявністю відповідних ресурсів внутрішніх і зовнішніх резервів для мінімізації ризиків, що характеризують діяльність банківського сектора.

За системно-цільовим підходом механізм забезпечення стійкості банківської системи розглядається як процес, який у своєму розвитку є багатоступінчатою системою, орієнтованою на дослідження кінцевого результату – підвищення рівня прибутковості банківського капіталу.

Критеріальний підхід до оцінки банківської безпеки є системою індикаторів, на основі якої можна зробити оцінку динаміки розвитку банківської системи.

Дослідження індикаторів грошового обігу та монетарної політики, спрямовані на підвищення фінансової безпеки банківського сектора, потребує конкретизації загроз, зокрема, стосовно сфери платежів, міжбанківських розрахунків, кредитування, ефективності і прибутковості функціонування банківських структур, та відповідності регулятивним нормативам НБУ.

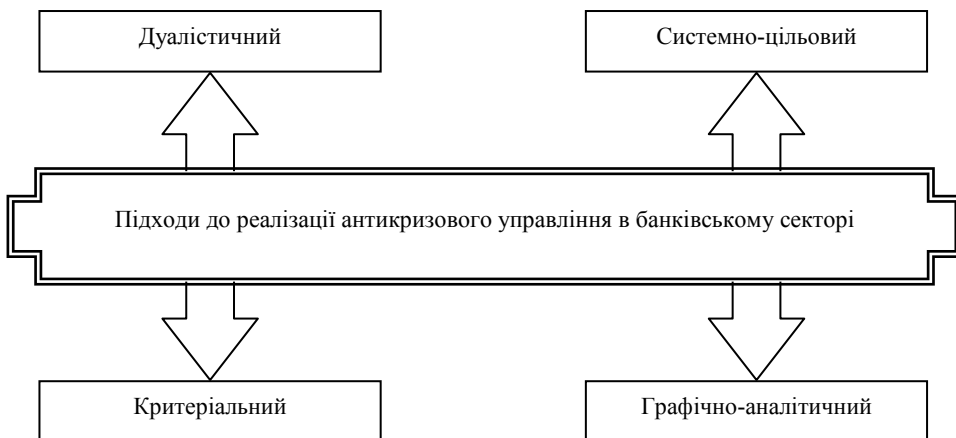

Рис. 2. Підходи до реалізації антикризового управління в банківському секторі

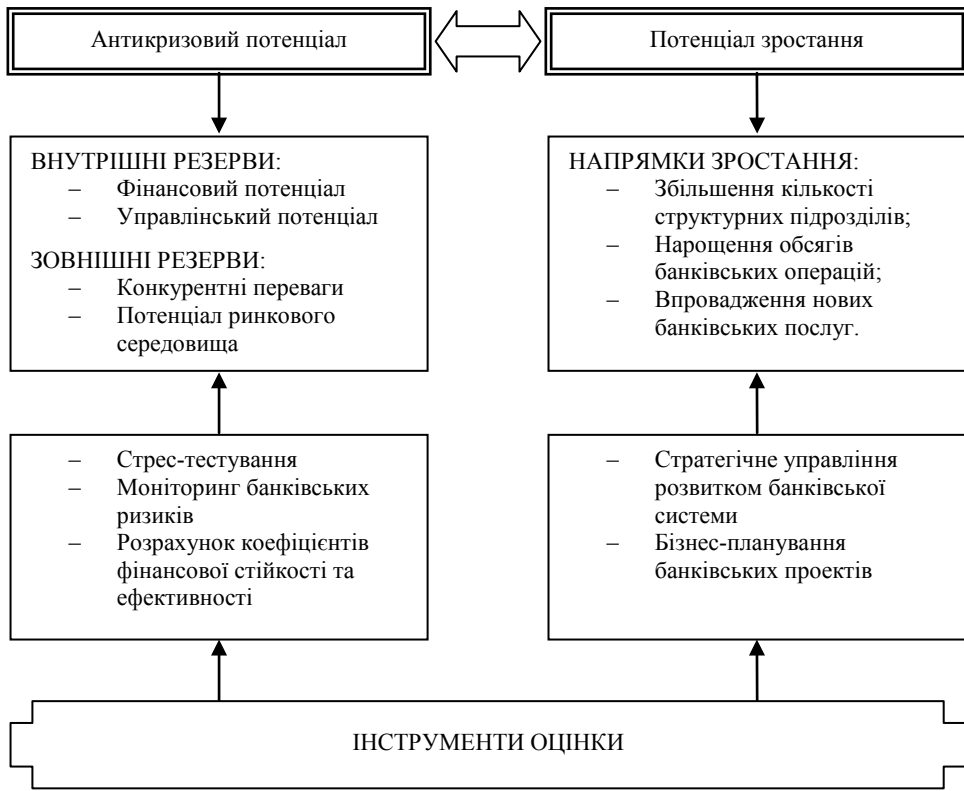

Рис. 3. Схема дуалістичного підходу до реалізації антикризового управління

Графічно-аналітичний підхід являє собою побудову та дослідження закономірностей функціонування банківської системи та її зв'язок з основними макроекономічними показниками розвитку економіки.

При розгляді схем реалізації антикризового управління та забезпечення банківської безпеки, першою чергою, необхідно вирішити проблему співвідношення термінів «банківська стійкість – загроза – ризик» та визначити сферу їх використання стосовно специфіки банківської діяльності.

Під банківською стійкістю розуміють забезпечення заходів щодо попередження або мінімізації ризиків фінансових втрат у результаті здійснення банківських операцій [6, с. 34].

Комплексний підхід до оцінки стійкості банківського сектора повинен відповідати наступним вимогам:

- оцінка можливості протистояти банківським кризам;
- визначення вектора спрямування основних орієнтирів розвитку банківської системи;
- проведення регулярного моніторингу стану безпеки банківського сектора за допомогою системи індикаторів.

Для забезпечення фінансової стійкості комерційних банків необхідно активізувати розробку й впровадження нових методів і технологій обробки та аналізу інформаційних потоків. Проблема формування системи економічної інформації ускладнюється тим, що аналіз облікової і звітної інформації за вимогами міжнародних стандартів показав значні розходження у складі оцінювальних показників і методик їх розрахунку. В умовах недосконалого правового поля більшість бан-

ківських установ намагаються обмежити доступ до інформації, яка характеризує результати їх діяльності. Найбільшою мірою це стосується фінансових результатів, що пояснюється намаганням уникнути надмірної уваги податкових і контролюючих служб, а також зберегти комерційну таємницю банку.

Враховуючи вищенаведене, спектр заходів, спрямованих на активізацію об'єктивно існуючих антикризових механізмів впливу на стійкість банківського сектора повинен бути спрямований на вдосконалення внутрішньобанківських методик аналізу і прогнозування стійкості комерційних банків як особливо важливої складової системи.

Впровадження диференційованого підходу щодо банківського нагляду та регулювання з метою стимулювання галузевої структури інституційного середовища банківського сектора повинно мати два виміри: стійкість фінансових інституцій та забезпечення економіки достатнім обсягом фінансових послуг.

Вдосконалення форм і трансформація методів контролю з боку центрального банку має забезпечити посилення адекватності монетарної політики, зокрема жорсткості правил валютного регулювання, диверсифікації каналів збільшення грошової пропозиції, зменшення питомої ваги готівки в грошовій масі та пом'якшення інфляційних орієнтирів, що дозволить інтегрувати підвищення стійкості банківської системи зі стимулами динамічного економічного зростання в державі.

Список використаних джерел

1. Крутик А. В. Антикризисный менеджмент / А. В. Крутик, А. И. Муравьев. – СПб : Питер, 2001. – 432 с.
2. Василенко В. О. Антикризове управління підприємством / В. О. Василенко. – К. : Цул, 2003. – 504 с.
3. Keller R. Unternehmenssanierung: aussergerichtliche Sanierung und gerichtliche Sanierung / R. Keller. – Berlin : Verl. Neue Wirtschafts-Briefe, 1999. – 271 p.
4. Kreitmair S. Integriertes Problemkreditmanagement im bankbetrieblichen firmenkundengeschaeft / S. Kreitmair. – Frankfurt am Main : Petr Lang Verlag, 2001. – 310 p.
5. Райзберг Б. А. Современный экономический словарь / Б. А. Райзберг, Л. Ш. Лозовский, Е. Б. Стародубцева. – М. : .: ИНФРА-М, 2003. – С 235.
6. Уразова С. А. Устойчивость банковской системы: сущность и механизмы воздействия / Уразова С. А. // Деньги и кредит. – 2007. – №8. – С. 30-34.

Джулай В. А. Антикризисное управление в банковском секторе экономики Украины.

Проанализированы предпосылки обеспечения устойчивого функционирования банковского сектора экономики и обоснована система подходов к формированию механизмов антикризисного управления путем исследования главных факторов, влияющих на состояние банковской системы Украины.

Ключевые слова: антикризисное управление, устойчивость банковского сектора, механизм антикризисного управления, антикризисный потенциал.

Dzhulay V. O. Anti-Crises Management in Banking Sector of Ukrainian Economy.

Pre-conditions of the providing of the steady functioning of bank sector of economy have been analyzed and the system of approaches to the forming of mechanisms of anti-crises management by research of main factors which influence on the state of the banking system of Ukraine has been substantiated.

Key words: anti-crises management, banking sector stability, mechanism of anti-crises management, anti-crises potential.

Надійшло 03.01.2008 р.